

Дорошенко А.Г.

Державний торговельно-економічний університет
n.doroshenko2007@gmail.com
м.Пирятин, Полтавська обл.

ЧИ МАЄМО МИ ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ГІДНІСТЬ У СВІТІ “ТИМЧАСОВИХ ОБМЕЖЕНЬ”

Сьогодні, прокидаючись під звуки сирен або в гнітючій тиші знеструмленої квартири, кожен українець мимоволі ставить собі питання, яке раніше здавалося суто теоретичним: «Чи маю я право на гідність і саме життя, коли сама реальність навколо намагається помножити ці поняття на нуль?». Це питання не про декларації у високих кабінетах Страсбурга чи Женеви, і навіть не про сухі рядки національного законодавства. Це питання про відчуття повноцінності, яке ми втратили десь між першим сигналом тривоги та черговим повідомленням про «приліт». Наше життя сьогодні нагадує стан людини з фантомними болями, ми чітко пам'ятаємо, як це бути господарями свого часу, планувати вечір, не заглядаючи в графіки відключень електроенергії, ми відчуваємо цей імпульс свободи, але коли намагаємося на нього спертися, повітря пронизує холод чергової ракети. Ми стали заручниками обставин, де наше право на життя та гідність - найвищі блага, закріплені статтею 3 Конституції України та статтею 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод виглядають радше як витончена юридична ілюзія, ніж як дійсний, працюючий механізм захисту.

Для глибшого розуміння ситуації варто звернутися до правового базису, який зараз проходить випробування на розрив. Стаття 15 Конвенції (ЄКПЛ) передбачає, що в умовах війни держава може «відступати від своїх зобов'язань». Це юридичний компроміс, спроба дати державі інструменти для виживання. Однак існує критична межа, яку міжнародне право називає «непорушним ядром» прав людини. Право на життя, заборона катувань та нелюдського поводження, повага до людської гідності це категорії, від яких неможливо відступити за жодних обставин, навіть якщо нація перебуває на межі зникнення. Але чи можемо ми говорити про дійсність цих прав у повсякденній практиці, коли їх обмеження стало щоденною рутиною через атаки на критичну інфраструктуру? Коли людина помирає не від кулі, а від зупинки медичного обладнання під час блекауту або від виснаження через відсутність тепла, ми стикаємося з прихованим, але масовим обмеженням права на життя. Це право стало вдаваним у той момент, коли безпека громадянина почала залежати не від верховенства права, а від випадковості траєкторії польоту ракети чи ефективності роботи ППО в конкретну хвилину.

Ми відчуваємо глибоку неповноцінність, яку можна порівняти з перебуванням у великій скляній клітці: ми бачимо цивілізований світ через екрани смартфонів, ми читаємо про новітні технології та гуманістичні цінності, але фізично ми відкинуті в умови, що нагадують боротьбу за виживання минулих століть. Наша залежність від обстрілів, аварійних ситуацій та енергетичного терору це не просто побутові незручності. Це системне приниження людської гідності, адже нас позбавляють головного - суб'єктності. Людина перестає бути автором своєї долі, вона стає об'єктом у

кривавій шахівниці агресора. Більше того, це приниження продовжується у віртуальному просторі. Соцмережі стали цифровим фронтом, де кібербулінг з боку громадян країни-агресора досяг масштабів психологічного геноциду. Погрози вбити тебе чи твоїх дітей, висміювання зруйнованих домівок - це не просто «мова ворожнечі», це цілеспрямований замах на психічне здоров'я та гідність, який міжнародне право поки що не навчилося ефективно зупиняти, залишаючи українців сам на сам із хвилями ненависті.

Аналізуючи масив злочинів та порушень наших прав, можна вибудувати чітку, але болючу ієрархію ерозії правового поля. На першому місці за кількістю та тяжкістю наслідків стоїть порушення права на життя та фізичну безпеку. Це тисячі прямих жертв та мільйони людей, чие право на життя підривається через непрямі наслідки війни. Друге місце посідає право на гідність та заборону нелюдського поводження, від жахливих катувань у полоні до життя в неопалюваних бетонних коробках без води та світла, що за всіма ознаками прирівнюється до приниження гідності. Третє місце - масове порушення майнових прав та права на житло. Четверте - право на працю та освіту, яке деградує через неможливість стабільного зв'язку та безпечного простору. П'яте - свобода пересування, яка хоч і обмежена законно, суттєво впливає на соціальні зв'язки. Кожна з цих сфер це не просто цифра в звіті, це розірвана тканина людської долі.

Перед нами стоїть величезний виклик: чи можливо фізично притягнути кожного злочинця до відповідальності? Ми збираємо гігабайти доказів, ідентифікуємо обличчя через OSINT-розслідування, фіксуємо кожен «приліт» за допомогою супутникових знімків. Юридично ми готуємо базу для тисяч справ у Міжнародному кримінальному суді та спеціальних трибуналах. Але будьмо відвертими перед собою: притягнути кожного рядового виконавця, того, хто давав накази вбивати чи катувати, кожного анонімного кібербулера чи кожного оператора дрона до реальної кримінальної відповідальності - майже недосяжна утопія. Людська історія ще не бачила правової системи, здатної опрацювати мільйони індивідуальних злочинів такого масштабу одночасно. Ми ризикуємо опинитися в ситуації, де величезний обсяг доказів просто поховає під собою бюрократичний апарат правосуддя. Проте це не означає, що ми повинні опустити руки і визнати наші права вдаваними назавжди.

Вирішення цієї кризи лежить у зміні парадигми самого міжнародного права. Ми маємо наполягати на тому, що енергетичний терор та удари по інфраструктурі життєзабезпечення це не просто «супутні збитки», а прямий замах на право на життя в розумінні статті 2 ЄКПА. Шлях до відновлення нашої повноцінності лежить через концепцію колективної відповідальності та незворотності економічного покарання. Якщо ми не можемо посадити кожного солдата, ми маємо зробити так, щоб кожен ресурс агресора від заморожених активів до податків наступних поколінь працював на відновлення зруйнованої гідності українців. Стаття 15 Конвенції не повинна бути «білим прапором» для держав, що чинять геноцид. Потрібно створювати систему, яка б автоматично блокувала та притягувала до фінансової відповідальності за кібербулінг на рівні глобальних платформ.

Право на життя сьогодні в Україні це не те, що нам гарантують, а те, що ми виборюємо щохвилини, часто ціною неймовірних зусиль. Моє право на гідність є дійсним доти, доки я відмовляюся приймати умови існування, нав'язані агресором, і доки я вимагаю справедливості, яка є вищою за будь-які

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

формальні «відступи від зобов'язань». Справжня перемога права відбудеться не тоді, коли ми засудимо останнього виконавця, а тоді, коли міжнародна правова архітектура зміниться настільки, що жодна держава не зможе назвати знищення цивільного населення «необхідністю критичної ситуації». Ми маємо право на повноцінне життя, і хоча зараз воно пошматоване війною, наше завдання - перетворити цей досвід на нову броню для людства, де право на гідність буде захищене не лише папером, а й невідворотністю дії.

Чи з'явиться в нас знову відчуття «цілого» життя? Це залежить від того, чи зможемо ми конвертувати нашу фантомну гідність у реальні правові вироки та нову систему колективної безпеки. Ми маємо право на все, що гарантує цивілізований світ, і війна це не скасування цього права, а найважчий іспит на його справжність. Ми проходимо цей іспит щодня, доводячи, що людина залишається людиною навіть тоді, коли світло навколо гасне, а правові акти здаються лише відлунням минулого спокійного життя.

Дяченко М. Ю.

Державний університет
«Житомирська політехніка»
p15_dmyu@student.ztu.edu.ua
м. Житомир

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА УЧАСТЬ У МІСЦЕВОМУ РЕФЕРЕНДУМІ?

Питання щодо участі у місцевому референдумі здається простим лише на перший погляд. Насправді ж відповідь на нього є невтішною, оскільки на сьогодні в Україні утворилася серйозна правова колізія.

Право на участь у місцевому референдумі закріплено в Конституції України статтями 69, 70, 138, 143, зокрема, стаття 38 проголошує, що громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, на всеукраїнських та місцевих референдумах. Також місцевий референдум закріплений як форма прийняття територіальною громадою рішень у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Однак, незважаючи на існування конституційних гарантій, реалізувати на практиці це право неможливо через відсутність профільного закону, який би закріпив процедуру проведення місцевого референдуму.

До 2012 року такий механізм права існував. Він був закріплений у Законі України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» 1991 року. Цей нормативно-правовий акт визначав предмет місцевого референдуму, порядок його ініціювання та проведення, а також юридичну силу прийнятих рішень. Зокрема, ініціювати місцевий референдум могла місцева рада самостійно або на вимогу не менше як однієї десятої частини громадян, які постійно проживають на відповідній території. Закон також передбачав утворення ініціативних груп, проведення збору підписів, реєстрацію цих груп головою місцевої ради та утворення комісій з референдуму на рівнях областей, районів, міст та окремих дільниць. Рішення, прийняті за підсумками місцевого референдуму, мали вищу юридичну силу порівняно з актами місцевих рад і могли бути скасовані лише шляхом проведення нового референдуму.